

udgangspunkt for læsere, der vil vide mere.

Kildelisten og det 10 sider lange indeks gør det muligt at finde frem til sager, man vil genlæse. Bogen er 408 sider lang og er udgivet hos et akademisk forlag, men den er tydeligvis skrevet for et bredt publikum. Forfatterne har selv stået for de ca. 100 farvebilleder i bogen, som giver et indtryk af gadelivet, husindretning, ghettoliv og stolte familier, ved siden af portrætter og landskaber.

Bogen er blandt de allerbedste i genren, og det er den mest oplagte måde at få mere at vide om dette folk som er omgærdet af myter, romantik og fordomme.

Man kunne ende med at konkludere ud fra bogen, at Roma er almindelige mennesker som du og jeg, mens nogle af dem er helt specielle.

Peter Bakker, lektor i lingvistik på Aarhus Universitet, Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik.

Jan Maintz Hansen **Et usammenhængende blændværk?**

Klaus Otto Kappel: *Karen Blixens Værk I. Svendestykket* Syv fantastiske Fortællinger – nærlæsning, analyse og vurdering, Lyngby 2007 (Forlaget Holkenfeldt).

Et spørgsmål der har præget Blixen-receptionen generelt og særligt receptionen af *Syv fantastiske Fortællin-*

ger, er følgende: Hvorvidt gestalter de komplicerede konstruktioner en kohærent mening? Organiseres de urolige, intrikate former og mange betydningslag af overgribende betydning(er) eller snarere af ambivalente betydningselementer? Da *Syv fantastiske Fortællinger* udkommer på dansk i 1935, udgør dette spørgsmål et gennemgående tema i anmeldelserne af bogen. Anmelderne er – ligesom anmelderne i USA, England og Sverige hvor bogen udkom året før – enige om, at bogen er af en helt egenartet karakter. Fx pointerer Otto Rung at bogen er en »sjælden Gæst« i Danmark, den er »omtrent som at se den flyvende Hollænder sejle ind i Langelinies Baadehavn mellem Amåtørklubbens Søndagsbaade!« Men i modsætning til især USA, hvor bogen vakte stor begejstring, er en række danske anmeldere stærkt uenige med hensyn til vurderingen af bogen, og de deler sig i to lejre. Tom Kristensen kalder bogen »genial«, og Otto Rung påpeger at de enkelte fortællinger »er i deres indre Logik komplet følgerigtige«, og de er »ikke blot nøgne Tankekonstruktioner«, men de »har et Kød og et Blod saa levende og saa kraftigt, at det er Natur af en særegen højere Potens end vor. Og en Lidskab, der ikke blot fængsler, men slaar!« Heroverfor står anmeldere der særligt i kraft af fortællingernes mange intertekstuelle referencer, allusioner, pastiche, parodi, deres udviklede, selvrefleksive, narrative strukturer og intrikate udsigelsesformer og deres stiliserede universer uden psykologisk

nuanceret persontegning er stærkt kritiske. *Berlingske Tidendes* Frederik Schyberg anser bl.a. bogen for et »Illusionsnummer«; der er »Effekt, men ingen Pointe«, skriver han. *Tilskuerens* Paul la Cour kalder bogen »litterær Pastiche af højeste Karakter« og »Gold, fordi den er uden Hensigt«, og *Aarhus Stiftstidendes* Richardt Gandrup harcelerer over at »den episke sammenhæng [er] for løs«, »de episke Afsporinger for hyppige« og over at »det artistiske« betyder mere end »det menneskeligt dybe og sande« hvorfor bogen er »Litteratur paa Litteratur og ikke Digtning om Liv og Sind«. Gandrup erklærer ligefrem om bogen at »nogen blivende Plads i dansk Digtning vil den ikke komme til at indtage«.

De polære fokuspunkter der kommer til udtryk i disse anmeldelser, forudsætter på sin vis en tendens i Blixen-forskningen hvor spørgsmålet om sammenhæng vs. ambivalens går igen. Med sit fokus på fortællingernes narrative sammenhæng og eksistentielle tyngde og motivation forudgriber Rung en markant retning i Blixen-forskningen. Det karakteristiske ved denne retning – der udgøres af bl.a. Aage Henriksen, Ole Wivel, Johannes Rosendahl, Hans Holmberg, Robert Langbaum, Eric O. Johannesson og Mogens Pahuus – er en opfattelse af at Blixens tekster, inklusive de *Syv fantastiske Fortællinger*, trods deres sammensatte og intrikate måde at gestalte sig på udtrykker en relativt kohærent mening; teksternes urolige, læserforvirrende formsprog lader sig

underordne forholdsvis konsistente forfatterintentioner og overgribende eksistentielle udsagn om menneskelig skæbne, erfaring, identitet mv. I den nyere (dekonstruktivt og poststrukturalistisk orienterede) Blixen-forskning, der tæller folk som Susan Hardy Aiken, Christina Gheorghe, Charlotte Engberg og Dag Heede, kan man spore en bevægelse væk fra dette fokus på Blixen-teksten. De betoner forhold som i forfatterskabet særligt ansføres af *Syv fantastiske Fortællinger*: disharmoni, polyfoni, ironi, metafiktion, flertydighed og åbne og ahierarkiske betydninger. Som hos Schyberg, Gandrup og la Cour er opmærksomheden således i højere grad vendt mod litterariteten, ustabile betydninger og urolige former.

Til den omfattende Blixen-forskning, der årligt bliver mere omfattende, er der nu kommet en bog af Klaus Otto Kappel der udtalt indskriver sig i ovenstående skisma ved at tematisere spørgsmålet om sammenhæng vs. usammenhæng påny og på en radikal facon. Bogen *Karen Blixens værk I. Svendestykket Syv fantastiske Fortællinger* har nemlig til formål ikke blot at analysere de syv fortællinger i *Syv fantastiske Fortællinger*, men at vurdere deres kunstneriske kvalitet på baggrund af analyser, og bogen gør implicit bemeldte spørgsmål til omdrejningspunkt i sin kvalitative vurdering ved at konkludere at de syv fortællinger i hovedsagen har »karakter af artistisk blændværk«, den stadige fascination af fortællingerne skyldes »forblindelse«, fortællingerne er »mis-

lykkede forsøg, tilløb«, »fragmenter«, et »lavland« i forfatterskabet og som bogens undertitel udtrykker det: et svendestykke. Præmisserne for denne håndfaste og rabiante konklusion er særligt følgende tre påstande: 1) De mange litterære forlæg og intertekstuelle referencer og allusioner bidrager ikke til fortællingernes betydning eller læserens oplevelse. »Som hovedregel virker det irrelevant« (s. 151). 2) Fortællingerne formår ikke at integrere deres tematikker i de narrative forløb, tematikkerne er »ikke integreret i teksten« (s. 191). 3) Læseren animeres generelt til en irrelevant og udvejsløs »detektivvirksomhed«. Fortællingerne er »disharmoniske« og i »ubalance«. »Der stilles mange gåder, hvis løsning læseren oftest holdes udenfor.« Ifølge Kappel udgøres Blixens store kunstværker af senere tekster: Den afrikanske Farm, »Sorg-Agre«, »Karyatiderne«, »Ib og Adelaide«, »En Herregaardshistorie«, »Babettes Gæstebud« og »Ehrengaard« – tekster som Kappel vil analysere og vurdere i en særskilt bog der skal udkomme om et år.

At regne Blixens senere, mere rolige tekster for bedre er Kappel ikke den første der gør. Fx blev *Vinter-Eventyr* (1942) som bekendt valgt til Kulturministeriets kanon, og en tekst som »Sorg-Agre« betragtes af Blixen-forskere som Hans Brix, Robert Langbaum, Johannes Rosendahl, Tone Selboe, Charlotte Engberg, Hans-Göran Ekman og Anikken Greve som yderst vellykket eller ligefrem som Blixens bedste fortælling. Men Kappel skiller

sig ud ved sin bastante kritik af *Syv fantastiske Fortællinger*. Formår han at underbygge denne kritik?

Grundlæggende kan man stille spørgsmålstegn ved de implicite kriterier bogen lægger til grund for sin kvalitative vurdering: Hvorfor er det fx dårligt at en given tekst ikke leverer løsningen på en given gåde? Kan det ikke lige så vel siges at være en kvalitet at en tekst modsætter sig entydig fortolkning? Sådanne overvejelser glimrer ved deres fravær. På samme måde er det stærkt skæmmende, at bogen hyppigt langer ud efter fortællingernes stiliserede universer, få konkrete, sanselige beskrivelser og fortællingernes konstruerede karakter uden overhovedet at kvalificere det værdikriterium, der bestemmer denne kritik. Lad os da i det omfang det her er muligt se nærmere på de tre nævnte, bærende præmisser som bogen i nogen grad søger at sandsynliggøre.

Som antydet i det skisma jeg skitserede i ovenstående perspektiv på Blixen-receptionen, er spørgsmålet om graden af sammenhæng i de syv fortællinger prægnant. Kappels tre præmisser, der alle på forskellig vis implicerer at fortællingerne er stærkt åbne, retningsløse og ustabile, er altså langt fra ukontroversielle. De indgår i et komplekst problemfelt, og en række forskere har hævdet noget andet, hvorfor bogen må løfte en tung bevisbyrde; påstandene kræver grundig dokumentation i form af grundige analyser af de betydningsmættede og komplekse fortællinger, analyser der fremlæser og sandsynliggør den

påståede disharmoni, aporierne og »blændværket«. Og her mislykkes bogen i den grad. Bogen er helt uden grundige analyser. I kapitlet om den meget omdiskuterede og komplekse fortælling »Drømmerne« konkluderes det fx på baggrund af 2-3 siders parafraserende og løse iagttagelser at der er tale om »en ikke særlig godt sammenhængende ophobning af ideer og temaer« (p. 114). Endvidere er Kappels bog ensidig, postulatorisk på afgørende punkter og uden ordentligt kendskab til forskningen på feltet som den ellers søger at inddrage. Bogens undertitel lover nærlæsning, analyse og vurdering, men bogen leverer kun vurderingen, der forbliver ved det tendentiøse, fordi den dokumenterende analyse er så godt som fraværende. For så vidt bogen har systematiske, videnskabelige ambitioner, er den stærkt kritisabel. Langt hen er den alene interessant derved at den – da den af uransagelige årsager er publiceret af et forlag og endda har modtaget støtte hertil – indgår i et interessant forskningsfelt der omhandler et interessant forfatterskab.

Man kan med gode grunde hævde at *Syv fantastiske Fortællinger* er den bog i forfatterskabet der indebærer den højeste grad af kompleksitet og uro: Generelt er der mange indskudte fortællinger, mange fortællerinstanser, bratte slutninger, vildledning af læseren, digressioner, metatekstuelle kommentarer, stærkt manipulerende iscenesættelser af begivenhedsrækkefølgen (fabula), uekspliterede årsagsforbindelser mellem begivenhederne

og, som Bernhard Glienke har vist, flere intertekstuelle referencer end i det senere forfatterskab. Alt sammen kan siges at destabilisere og stille krav til læserens fortolkning. Men denne uro betyder ikke i sig selv at fortællingerne er uden rettetthed, disharmoniske og stærkt flertydige. Nok kan der findes eksempler på gedigen flertydighed (et eksempel: I »Aben« antydes det, som William Mishler har påpeget, at Boris og Athena er søskende, og at der følgelig er et incestmotiv på færde). Men – og det er afgørende i kritikken af Kappels bog – hvor uroen på den ene side øger kompleksiteten og vanskeliggør fortolkningen, er den på den anden side en komponent i Blixen-tekstens særlige måde at betyde på. Dels tematiserer læserforvirringen og de store krav til læserens fortolkningsaktivitet den karakteristiske Blixen-pointe, at man – ligesom de ofte uforstående fiktive personer – først forstår meningen med den sammenhæng, man er en del af, på afstand og retrospektivt. Dels er den fortælle tekniske uro også skaber af tekstuel kohærens, tematisk og plotmæssigt. Dette overser Kappels bog, og når den derfor hævder, at fortællingerne i en radikal forstand er gådefulde, jf. præmis 3 ovenfor, så er det fordi hans unuancerede præmis 1 (de intertekstuelle referencer er irrelevante) og 2 (fortællingernes tematikker er ikke vellykket gestaltede) er uholdbare.

Først om præmis 1. Man kan ikke generalisere. Den enkelte fortællings og den enkelte passages intertekstu-

elle reference kan have en særlig betydning (jeg skelner ikke her mellem typer af referencer til andre tekster). Og interteksters betydning i almindelighed og hos Blixen specifikt er omdiskuterede (hvad Kappel ikke tager notits af). Kappels bog bærer mindelser om Harald Niensens *Karen Blixen. Studie i litterær mystik* (1956) der leverer en skarp kritik af det meningsløse »kludetæppe« Blixens fortællinger særligt pga. interteksterne hævdes at udgøre. Aage Henriksen opfatter i *De ubændige* interteksterne som et »ferment« for Blixens fantasi (1984, p. 98), og Bo Hakon Jørgensen har nok ret, når han påpeger, at fortællingerne er »litteratur over litteratur med det formål at tolke eget liv. Hun læste sit liv med litteratur« (*Siden hen*, 2001, p. 260). Men (mange af) interteksterne har også en tekstuel funktion. I forhold til interteksternes samlede effekter i Blixen-teksten peger Charlotte Engberg i bogen *Billedets ekko* på effekter som ekkodannelser, teatralisk intensitet og selvironi (2000, p. 21, 198, 241). Vigtigere i denne kritik af Kappels bog er det dog at interteksterne også har en afgørende betydning for den narrative og tematiske sammenhæng i Blixenfortællingen. En blixensk intertekst kan fx, som Annelies van Hees påpeger, »give expression to the psychological development of the character concerned« (*The Ambivalent Venus*, 1991, p. 10). Ligeledes viser Ivan Z. Sørensen og Ole Tøgeby i bogen *Omvejene til Pisa* hvordan interteksterne i fortællingen »Vejene omkring Pisa«

på flere niveauer skaber kohærens. At Kappel i en hånd vending benægter dette, illustrerer med al ønskelig tydelighed sansen for dokumentation og analytisk grundighed i hans bog. Han skriver slet og ret at: Sørensen og Tøgebys fortolkning kommer »overhovedet ikke« i nærheden af »hvad teksten formidler til læseren [...] De omstændelige kunsthistoriske og litterære omveje beriger ikke læserens umiddelbare oplevelse af digterværket, men forbliver unødvendige, vildledende omveje.« (p. 40). Intet mindre.

Med hensyn til præmis 2, Kappels fornægtelse af at fortællingerne formår at udtrykke deres tematikker, gælder det ligeledes at hans bog er uden sans for fortællingernes læserkrævende og meningskjudende fortællemetode. Jeg vil her til sidst nævne ét blandt mange eklatante eksempler på denne mangel: hans behandling af »Syndfloden over Norderney«. Fortællingen indeholder en række indskudte fortællinger om ulykkelige personer. Om dette konkluderer Kappel skræsikkert at »der er intet klart mønster, derimod en del forvirring.« (p. 85). Der eksisterer over 20 publicerede analyser af »Syndfloden over Norderney«, og i Morten Kyndrups artikel »Syndfloden og sandheden« (1988) ville Kappel kunne finde et eksempel på en fremlæsning af gennemført tematisk og kompositorisk sammenhæng i en af de meget urolige fortællinger i *Syv fantastiske Fortællinger*. Kyndrup fremlæser kort fortalt hvordan »Syndfloden over Norderney« handler om

subjektiv sandhed vs. objektiv sandhed og om værdidannelse, og hvordan alle de enkelte fortællinger »i forskellige registre [belyser] samme problematik«: Nemlig »hvorledes det aldrig er tingen eller fænomenet selv, der bestemmer sin værdi.« Står dette udsagn til troende, er det godt at *Syv fantastiske Fortællingers* fortællestrategiske, kunstneriske og åndfulde værdi ikke alene afhænger af Schybergs, la Cours, Gandrups, Harald Niensens eller Kappels vurdering.

Jan Maintz Hansen, cand.mag. i nordisk og filosofi fra Aarhus Universitet.

Ove Christensen og Nicolai von Eggerts Mariegaard

Tankens Magt

Hans Siggaard Jensen, Ole Knudsen & Frederik Stjernfelt (red.): *Tankens magt. Vestens idéhistorie*, Kbh. 2006 (Lindhardt og Ringhof).

I enhver tid må man genskrive sin historie for at holde den levende og for at forstå sig selv. Nutiden står altid i et spændingsforhold mellem 'har været' og 'vil blive', og 'har været' danner sammen med nutiden udgangspunktet for de drømme, der kan drømmes.

Historien som noget, vi kan forholde os til, eksisterer netop kun gennem dens fortælling og genfortælling – gennem dens skrivning og genskrivning. Det betyder samtidig, at histo-

rien så at sige ikke er 'sin egen', men altid 'vores'. Det er ikke historien, der trænger sig på for at blive skrevet, det er et behov for at skabe et 'grundlag', der gør historieskrivning til et nutidens projekt. Og dette projekt kan aldrig afsluttes. Historien kan aldrig fastholdes, fordi nutiden hele tiden forskyder sig. Historien findes ikke, men skabes af et nutidigt perspektiv.

Behovet for genskrivning af historien gælder for socialhistorien som for alle mulige forholds historie – og således også for idéhistorien. Lund, Pihl og Sløks *De europæiske ideers historie* (1. udg. 1962) var kanonisk idéhistorie i en periode og har præget mangen et ungt menneske. Værket er præget af en mere eller mindre bestemt grundholdning, der kan kaldes eksistentielistisk, hvilket svarer til tidsånden under dens affattelse – eller måske skal man sige én af tidsånderne i perioden, der også dengang var præget af en flerhed af tidsånder.

Nu foreligger en ny genskrivning af vestens idéhistorie, nemlig *Tankens magt*. Værket er et ambitiøst anlagt værk, der forsøger at beskrive »de vestlige ideers historie, og forsøger at give en samlet historisk fremstilling, der er systematisk opdelt på de væsentliges livsområder, hvor ideer spille en helt central rolle«, som det hedder i indledningen.

'Sapere Aude!' – 'Hav mod' – som oplysningens valgprog udlægges af Immanuel Kant i essayet »Hvad er oplysning?« (1783), er i mere end én forstand meget rammende for dette mastodontværk inden for vesterlandsk